

Govor poslanca dr. Fr. Kulovca na seji narodne skupščine dne 7. februarja.

Zadnji govor g. narodnega poslanca dr. Fr. Kulovca v narodni skupščini je vzbudil med parlamentarci mnogo zanimanja in precej odmeva, v zlohotni publicistiki pa tudi napačne komentarje. Radi obširnosti govora prinašamo po stenografskem zapisniku dobesedno samo drugi del govora, v katerem se je govornik pečal z notranjepolitičnimi zadevami. Prvi del govora, v katerem je razvijal mišljenje Jugoslovanskega kluba in njegov protest proti rimskemu sporazumu, smo objavili samo v ekscerptu v telefonskem poročilu. Govornik je izvajal:

S svojo zunanjo politiko je naša vlada zasekala slovenstvu in hrvatstvu globoko rano. Nič manjša, gospodje, pa niso gravamina, ki jih imamo Slovenci in Hrvati glede notranje politike proti sedanjemu režimu. Ali ni to, vprašam vas, gospodje, že dovolj značilno znamenje, da je nekaj gnilega v državi Danski, da je skoraj četrtina vseh poslancev, ki zastopajo celotni narod, ni prisotnih v tej zbornici in da zastopniki drugega naroda stoje v najostrejši opoziciji proti sedanji vladi? Celotni revizionistični blok, ki je legitimni zastopnik Slovencev in Hrvatov, je nepomirljiv proti sedanjemu režimu in mora ostati in bo ostal nepomirljiv, dokler se notranje politične prilike v tej državi do dna ne izpremene. (Medklici na desnici: Tako je! — Živahno odobravajo in ploskanje.) Sedanji režim je nositelj centralizma in vseh kvarnih posledic, ki so v zvezi s centralizmom. Mi se ne bomo nikdar in nikoli pomirili z nasiljem, ki ga je prinesla vidovdanska centralistična ustava nad naš narod.

DVOJNO NAZIRANJE O BISTVU DRŽAVE.

Gospodje! Mi se vedno bolj zavedamo, da so naši nazori in naša pojmovanja o bistvu države, o organizaciji države in o državnem življenju od vaših različnih kakor noč in dan. Naše naziranje o državi in državnem življenju je organsko, naziranje onih, ki vzdržujejo sedanji sistem, je pa mehanično formalno. Vam je bog mehanična večina enega glasu, ki ima pravico do vse oblasti in vse moči. To večino tvorijo poedinci, ki jih vi smatrate za sestavne dele države. Ne vpoštujete ne posebnosti kulture, ne kraja, ne gospodarskega razvoja, ne družine, ne naroda, ne vere, ne etike. Ona je vse. Njej je dovoljeno vse. Kar ona sklene, je zakon, ki mora veljati, če tudi krši najsvetejše pravice. Zato ste tudi centralistični sistem, ki ga je nekoč Srbija imela, razširili na celotno sedanjo državo, in s tem tudi dobili v roke vso oblast, pravo diktatorsko oblast. To naziranje znači diktaturo. Prav o sedanji vladi moramo upravičeno trditi, da izvaja diktaturo, ovito v plašč parlamentarizma. Saj stoji za njo komaj tretjina poedincev, ki jih to mehanično pojmovanje smatra za sestavni del države, in vendar ta navidezna večina mehanično sklepa, glasuje in nalaga svojo voljo večini (medklici na desnici: parlament jim služi za kulise!) Če si kaka vlada prilasča oblast v državi, mora imeti vsaj to zase, da ima vsaj večino tistih poedincev, ki so po njenem naziranju reprezentanti države, za seboj.

S takim naziranjem o parlamentarizmu in državi se naša stranka nikoli ne more strinjati. Mi pojmuemo državo organsko. Država ni mehanična tvorba, država je organska zveza organskih edinic in te edince so družina, občina, pokrajina, narod. In ti organizmi imajo svoje neoddatne pravice, ki so pred državo, ki jih ne more in ne sme nobena državna oblast uničevati, omejevali pa le v toliko, v kolikor bi to zahteval javni blagor (medklici na desnici: tako je!). Ti organizmi imajo svoje posebnosti kulture in razvoja in nobena državna oblast nima pravice posegati v potek tega življenja. To svoje avtonomno življenje si skušajo tudi očuvati s svojo lastno upravo. Na tem principu sloni naša zahteva po zakonodajni avtonomiji.

PRAZNI UGOVORI.

In kaj smo doživeli? Pri nas se te pravice teptajo in uničujejo! Mi pa vemo: čim večji je razvoj kulture in napredka, tem hujše se občutijo vezi centralizma. Poglejte malo po svetu! Tudi one države, ki so centralistično urejene, skušajo te vezi razrahljati in državno življenje urediti na temelju avtonomnih edinic. Sedaj se vrši volivni boj v Italiji in tam je velika stranka, ki gre z avtonomističnim programom v volivni boj. — Poglejte, Anglija, najmočnejša država na svetu in v zgodovini, ne pozna centralizma. Poglejte kamorkoli hočete, povsod imajo spoštovanje do avtonomnih edinic, ki zahtevajo zase svoje avtonomno življenje. Pri nas pa tega ni. Če mi zahtevamo za svoj poseben značaj in za svojo posebno kulturo poseben izraz v avtonomiji, je to čisto naravno, in nikdo nima pravice, da bi

nas v tem oviral. Toda že vidim, da prihajajo gospodje z ugovorom, češ, da smo mi tisti, ki rušimo državo in da hočemo s tem položiti dinamit, ki naj razruši državo. (Medklic poslanca Gostinčarja: Nasprotno je res!) Jaz vam bom tukaj prečital samo začetek onih misli, ki stoje na čelu našega avtonomističnega programa. Glase se takole: »Slovenska ljudska stranka stoji na stališču edinstva države. Zato hoče: Eno ustavo, eno državno ozemlje, eno državljanstvo z enakimi državljanskimi pravicami, kakor tudi le eno državno oblast, ki se očituje v zakonodaji ter upravni in sodnijski funkciji; en državni parlament. Za celo državo zahteva eno obliko vladavine ter enega in istega nositelja vladavine. V mednarodnih oziroma meddržavnih političnih ter carinsko-trgovskih odnosih priznava pravico zastopstva in sklepanja pogodb edino državi, ki je obenem kot nositeljica oborožene sile dolžna čuvati skupne koristi.«

Gospodje, kakor rečeno, te besede stoji na čelu našega avtonomističnega programa. (Medklici na desnici: Tako je!) Ali je to dinamit, ki bi imel razdejeti našo državo? Ali niso varovane vse one prerogative, katere država mora imeti, da zamore obstojati kot država. Gospodje, mi smo ta svoj program ob priliki ustavne debate razložili, toda vi ga niste hoteli sprejeti, ker ste imeli svoje postranske namene. Vi ste hoteli dobiti v roke celotno moč na enem kraju, od koder bi komandirali vso državo, drugi naj bi vas pa samo poslušali. (Medklic poslanca Kremžarja: In davke plačevali) in davke plačevali. (Medklic na desnici: To je absolutizem!)

PROTEST PROTI PARCELACIJI.

Slep bi moral biti oni, ki bi po dveletnih izkušnjah, ki jih imamo s to ustavo, ne spoznal, da ta ustava ne odgovarja volji naroda, in da ne upošteva kulturnih, političnih in gospodarskih potreb sestavnih delov vse države. Vprašam vas, ali je mar volja ljudstva do države po tej ustavi dobila nov impulz afirmacije, ali ni državljanska zavest po tej ustavi dobila občuten udarec, ali se niso strankarske borbe poostriale, ali ni nezadovoljnost zrastle? In vendar kljub temu, da imamo ta izkustva, da ta ustava ni koristna, kaj vidimo? Vidimo, da je naša slavna vlada začela izvajati parcelacijo države in da je tudi že na tem, da parcelira Slovenijo. (Medklic poslanca Škulja: Se ne damo!) V nekaterih oddelkih je vlada to parcelacijo tudi že izvedla. Od 1. 1848 naprej so se Slovenci borili za zedinjeno Slovenijo, za upravno in politično ujedinjenje, in zdaj prihajajo ljudje, ki skušajo ta ideal slovenstva z eno črto izbrisati. In zakaj? Samo za to, da bi slovensko ime nekemu meglenemu Jugoslovancu na ljubo izginilo iz sveta. Politično moč je Slovenstvu vzel centralizem, sedaj gre za tem, da nam izbrise tudi zavest skupnosti rodu in imena, in to se hoče doseči s parcelacijo. Mi pa vemo, da je realnost življenja narodov močnejša in silnejša, kakor so sanjarije nekaterih ljudi. (Medklici na desnici: Ostali bomo še Slovenci!) Zato bodo tudi ti ljudje prej ali slej prišli do prepričanja, da smo imeli mi prav in da so delali s to državo samo eksperimente, ki so se ponesrečili. Proti parcelaciji moramo mi seveda protestirati, a kljub protestom bo vlada morda vendarle parcelacijo izvedla. Kaj bo posledica? (Medklic poslanca Vesenjaka: Neredit!) Sedaj imamo upravo, ki še kolikor toliko funkcionira, v nekaterih krajih celo izvrstno. Sedaj pa hočejo to upravo, ki še funkcionira, razbiti, enakovredne nove ne bodo ustvarjene, ali vsaj funkcionirale ne bodo, upravni aparat bo zastal, zaostalo bo gospodarsko življenje. Ko parcelirajo, obenem tudi reducirajo, češ, to in to je treba reducirati, ker pri nas, namreč na jugu, teh položajev ne poznamo. Gospodje, to je princip, ki vse ubija. Toda na to stvar se bom kasneje povrnil. Pač pa je moja dolžnost, da že tukaj pribijem sledeče. Sedaj gre za to, da se država parcelira na 33 oblasti, obenem pa reducirajo uradnike. Ali veste, gospodje, da pri enih vratih mečete uradnike na cesto, pri drugih pa nekvalificirane ali slabo kvalificirane in neizkušene moči zopet uvajate v te nove oblasti, ki jih hočete ustvariti s svojo parcelacijo? Kaj bo posledica tega? Uradnikov bomo imeli mnogo več kakor dosedaj, samo mnogo manj izkušenih in manj izobraženih kot dosedaj, državni budget bo bolj obremenjen z izdatki za plače, poleg tega bomo imeli upravo, ki ne bo pomenila ničesar in ki vrhu tega ne bo funkcionirala. (Medklic na desnici: Nivelacija navzdol!) Gospodje, če hoče naša vlada sprejeti pameten nasvet, potem bi ji nasetovali, naj to svojo parcelacijo ustavi in prepusti nam, da jo mi izvedemo na novi podlagi, na podlagi avtonomije. (Medklici na desnici: Tako je! Živahno odobranje in ploskanje! Medklic Tomo Popovič: To so prazne želje!) Gospod Popovič,

bomo videli! Mi čakamo, naš čas bo že prišel!

POSLEDICE CENTRALIZMA.

Gospodje. Pogubne posledice tega centralističnega sistema, ki sem ga ravno kar opisal, se kažejo za nas Slovence na vseh koncih in krajih. Sedanji režim, ki ga je vrgel centralizem na površje, pomeni za nas najhujšo reakcijo na gospodarskem, političnem in kulturnem polju. Povsod gremo nazaj, nikjer naprej. V sedanjih ustavnih prilikah, gospodje, nimamo sredstev v rokah, da bi mogli razviti vse svoje sile in tudi ne moči, ker nam manjka zakonodajni zbor in oblast nad finančnimi viri, da bi mogli zadostiti potrebam, ki jih je vrgel sedanji razvoj slovenskega naroda na površje. Navezani smo na miloščine, na dobro voljo gospodarjev, na prosjačenje, in sprejeti moramo, kar in kolikor nam dajejo, za milost. (Medklici na desnici: To je centralizem, to je enakopravnost!) Dve in pol leta centralistične ustave so za vse, ki slovensko čutijo in politično mislijo, jasen dokaz za to, kar sem tukaj povedal.

Če bi pa šel, gospodje, v podrobnosti, ali naj govorim tukaj o gospodarski odvisnosti, v katero smo zabredli? Dva meseca smo v finančnem odboru razkrivali svoje rane, ki nam jih je zasekal centralizem, in slovenska javnost je vsaj nekoliko izpregledala in se zavedla, kam plovemo in kakšen konec bo to, če ostane pri tem, oziroma če se sedanje ustavno stanje ne bo spremenilo. O gospodarskih stvareh je govoril že moj tovariš iz Jugoslovanskega kluba, zato se z njimi ne bom obširneje bavil. Preiti pa hočem k drugi točki, ki najbolj jasno in drastično kaže, kako nas tepe centralistična šiba. (Medklici poslanca Vrečka: Saj jo občutimo. Pa to ni samo šiba, to je že palica!)

Najbolj drastično se kaže vsa zavisnost in podrejenost Slovenstva na političnem polju. Gospodje, centralizem pomeni diktaturo mehanične večine, in te mehanične večine, ki ima vso oblast v rokah, katere bistveni sestavni del mi Slovenci s svojimi glasovi nikdar ne moremo postati, to, poudarjam, pomenja za nas ravno radi tega v vsakem slučaju diktaturo. In ta diktatura nam nastavlja uradnike, ta diktatura nam predpisuje našo upravo, ta diktatura nam tudi ustvarja zakone, če so nam prav ali ne. (Medklic na desnici: Kuluk!) Narod kot tak si ne more po svoji volji in po svojih svobodnih ukrepih uravnati svojega življenja in si sam odločati svoje pravo. Le potom koncesij, prošnji in uslug morejo posamezni priti do svojih pravic. To je sistem intervencij, korupcije in klečeplazenja. (Medklic na desnici: Tako je!) En centrum je, tam je vsa oblast, drugod pa samo zavisnost. Da je ta sistem nevzdržljiv, o tem je naš narod prepričan, zato se tudi proti temu sistemu bori.

REDUKCIJE — KORUPCIJE.

Vrhunec nezmislivosti in nemoralnosti je pa dosegel ta sistem v zadnjih redukcijah uradništva. Na komando z enega mesta so se vsem uradnikom v celi državi izpodmaknila tla. Ljudje, ki so leta in leta zvesto služili državi, ki so imeli strokovno izobrazbo, ki so marljivo in vestno delali, so bili na komando z višjega mesta vrženi na cesto, ker je samovolja nekaterih tako hotela. (Medklic poslanca Žebota: Ako boste Slovence tako preganjali, potem gremo med hajduke in se bomo z revolveri v rokah borili za svoje pravice! — Medklic poslanca Sokiča: Ministri ništa ne slušaju. — II. podpredsednik Milutin Dragović: Gospodo, nemojte prekidati Vašeg govornika! — Odgovor na desnici: Mi samo odobravamo, a ne motimo!) Nezmislivost in reakcionarnost tega sistema se tudi jasno vidi v slučaju postopanja pri kmetijskem oddelku v Ljubljani. Tam je bilo zaposlenih 32 uradnikov, katere so vrgli kratkoma na cesto, češ, da niso potrebni pri tem oddelku. Gospodje, omeniti moram, da je bilo pri tem oddelku nastavljenih približno toliko uradnikov, kolikor jih je bilo pred vojno. Naravno je, da čimbolj razvito je poljedelstvo, da je potrebno tudi tem večje število uradništva. V tem slučaju se je pa vzel enostavno merilo, češ, toliko in toliko jih pri tem oddelku mora biti, drugi pa hajd na cesto. Tukaj imamo ta slučaj, da so na neki strokovni šoli razen dveh vse reducirali. V sekciji finančnega odbora so se vsi člani sekcije strinjali s tem, da se mora na vsak način ohraniti mesto čebelarkega učitelja, ker je čebelarstvo v Sloveniji tako razvito, da je svetovno znano in da imajo kmetovalci velike dohodke od čebelarstva. Toda tista slavna komisija je prišla na to, da tega ni treba, ter je to mesto enostavno črtala, in tako je šlo od mesta do mesta, tako, da so polagoma pometali 32 sposobnih, potrebnih, vestnih in marljivih uradnikov na cesto. (Ironičen medklic na desnici: Minister je izjavil, da je stručna sprema nepotrebna! — Tomo

Popović: Po amerikansko! Tamó se ne pita, šta si učio, nego šta znaš!) Če to ni reakcionarno, potem ne vem, kaj je reakcionarno.

Pojdimo korak dalje in pomudimo se malo pri redukcijah pri našem socialnem oddelku v Ljubljani. Gospodje, tam imamo slavnega moža za šefa oddelka za socialno politiko. Ta mož je pravi unikum v izpreminjevanju barv (Veselo!) in ima svojo slavno zgodovino za seboj. Prešel je menda že vse stranke, kar jih je na svetu, samo v naši stranki ga še ni bilo. (Smeh.) Sel je preko najskrajnejšega demokratizma in social-demokratizma itd. in je sedaj vendar enkrat prijedral v srečno pristanišče radikalne stranke. (Klici na desnici: Čujmo!) Ta mož ima tako fine manire, da svoje uradnike, ki prihajajo k njemu referirat, naziva s prekrasnimi psovkami, kadar se uradniki pritožujejo proti njemu, potem je temu slavnemu možu vse tako na razpolago, da celo sodišče pravi, da se ne more dovoliti tožba proti njemu, ker gre za uradne tajnosti. Zato tudi uradniki celo s tožbo ne morejo priti njemu do živga. Tako je vse polno takih lepih cvetk, ki jih ima ta slavni mož na vesti, in živ krst mu ne more priti do živga, temveč se vse odobrava, naj dela kar hoče, in tudi intervencije pri gospodu ministru za socialno politiko, ki ga ni tukaj (Medklic na desnici: Spaval!) niso uspele. Gospod minister izjavlja: »To je moj uradnik, šef oddelka, in jaz mu moram verjeti.« Dasi smo mi ugovarjali in zahtevali, da naj se proti temu možu vsaj uvede disciplinarna preiskava in pozovejo priče, še kljub temu vedno sedi na svojem mestu v Ljubljani in reducira poštene ljudi (Medklic na desnici: Invalide!) in tako je ta mož vrgel na cesto vse poštene ljudi od kraja do konca. Kdor je bil pošten in delaven, je moral na cesto. Ta mož ima več oblasti, se zdi, kakor sam minister ali močje celo kakor sam kralj. (Medklic poslanca Sokiča: To su sve znaci diktature!)

Torej, gospodje, s temi redukcijami mečejo pridne, poštene delavce na nižjih stopnjah na cesto, na višjih mestih pa sede eksponenti vlade, ki delajo nasilje vsem svojim podrejenim in vsemu narodu. Te razmere morejo trpeti tisti, ki hočejo, mi pa tega ne bomo trpeli. (Živahno odobranje na desnici.)

CENTRALIZEM — ABSOLUTIZEM.

Še en zgled bom navedel, kako nemoralne razmere ustvarja ta centralistični sistem. Slovenskemu narodu, ki je svojo voljo povedal na način, kakor to zahteva princip demokracije, ki je svojo voljo izrazil pri volitvah, zapoveduje diktat iz Belgrada. Njegovi volji se dela nasilje, ne puste, da bi se njegova volja uveljavila. Ker mu režim pošilja svoje strankarske eksponente, ki uničujejo voljo naroda. (Medklic poslanca Žebota: In pljačkajo narod!) Režim predpisuje po svojih eksponentih vsemu narodu upravo in zakone ter mu vsiljuje svojo voljo. Če to ni absolutizem, potem sploh ne poznam absolutizma. Tako se nam godi na političnem polju!

CENTRALIZEM — SOVRAZNIK KULTURE.

Morda najusodnejše se pa javlja vse nivelirajoči princip centralizma na širokem polju naše kulture. Naši ljudje, gospodje, hočejo svojo kulturo na vseh poljih ohraniti. Biti hočejo gospodarji svoje kulture ter si sami določati tudi zakone, v kateri smeri se naj ta njihova kultura razvija. Toda kaj doživljamo? Mi doživljamo, da moramo prihajati v vedno večjo odvisnost od kraja, ki ima drugo naziranje in drugo kulturo in ki hoče, da se tudi ta njegova kultura pri nas uveljavlja. Svoje avtonomistično šolstvo smo izgubili. Imeli smo v Ljubljani svoj višji šolski svet, ki je imel nalogo, da vodi naše šolstvo, da ga upravlja in nastavlja učiteljstvo. Ta doba, v kateri smo imeli svojo šolsko avtonomijo, je bila. (Medklic na desnici: Toda bo prišla nazaj!) Vse so prenesli v Belgrad. In kaj vidimo sedaj? Tukaj v Belgradu bo moral minister prosvete napraviti iz enega leta najmanj 5 let, da bo mogel vse stvari opraviti, katere mu nalaga nezmisljeni sistem, kajti vsakega učitelja in vsakega slugo bo moral nastaviti minister prosvete sam, in za vsak dopust, gospodje, katerega bo hotel imeti učitelj ali učiteljica, bo moral dati svoj placitum gospod minister sam. Vprašam vas, gospodje, ali je to delo ministra? (Smeh na desnici.) Ali ni to smešno, ali ni to nespametno? Če bodo hoteli učitelji ali učiteljice, ki so na gorskih (Poslanec Sokič: Triglav!) triglavskih šolah dobiti dopuste, bodo morali za to prositi ministra prosvete. Če ni to nespametno, potem ni nič na svetu več nespametno. Toda, gospodje hočejo vse centralizirati, pa če je to pametno ali ne in če tudi s tem vse uničijo. Hočejo centralizirati samo radi tega, da zadostijo svoji trmasti volji.

